

Cauza C-653/19 PPU**Cerere de decizie preliminară****Data depunerii:**

4 septembrie 2019

Instanța de trimitere:

Spetsializiran nakazatelen sad (Bulgaria)

Data deciziei de trimitere:

4 septembrie 2019

Reclamantă:

Spetsializirana prokuratura

Pârât:

DK

ORDONANȚĂ

Data: 4 septembrie 2019
Spetsializiran nakazatelen sad
(Tribunalul Penal Specializat, Bulgaria)
Judecând în ședință secretă cu
următoarea compunere:

Oraș: Sofia
camera a 2-a

[omissis]

[omissis]

[omissis]

după examinarea cauzei penale cu caracter general nr. 398/2017, dispune:

- 1 În acest dosar există mai multe hotărâri judecătorești referitoare la legalitatea menținerii în arest a domnului DK, care au condus la respingerea cererii sale de liberare, această respingere fiind justificată de lipsa unor împrejurări noi, în conformitate cu articolul 270 alineatul 1 a doua teză din Nakazatelen protsesualen kodeks (Codul de procedură penală, denumit în continuare „NPK”).
- 2 Trebuie să se țină seama de hotărârea recentă a Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza Magnitskiy și alții împotriva Rusiei (Hotărârea din 27 august 2019, 32631/09, 53799/12); la punctul 222 din hotărârea menționată, se

arată că prezumția în favoarea liberării este răsturnată atunci când, potrivit legii naționale, detenția trebuie să continue în cazul în care nu există împrejurări noi și aceasta implică transferul sarcinii probei către apărare.

- 3 Cadrul juridic național este foarte asemănător cu dreptul rus în discuție în hotărârea citată anterior și, la același punct 222 din hotărârea menționată, o cauză bulgară este citată ca exemplu de practică națională criticabilă în această privință; chiar dacă respectiva cauză [bulgară] privea o legislație care este abrogată în prezent, practica jurisprudențială bulgară a rămas neschimbată.
- 4 Prin urmare, este probabil ca legea națională să fie contrară nu numai articolului 5 alineatul (3) CEDO, ci și articolului 6 și considerentului (22) al Directivei 2016/343, întrucât această lege transferă de la acuzare la apărare sarcina probei privind nelegalitatea detenției și instituie astfel o prezumție de legalitate a menținerii în detenție, răsturnarea acestei prezumții revenind apărării.
- 5 În speță, menținerea în detenție a acuzatului mai mult de trei ani este cauzată tocmai de faptul că apărarea nu a fost în măsură să convingă instanța de faptul că nu este [OR 2] necesar să continue această detenție. Cu alte cuvinte, detenția a continuat deoarece apărarea nu a prezentat dovada unui motiv de liberare, iar nu pentru motivul că organele de urmărire penală ar fi fost în măsură să dovedească faptul că această deținere ar constitui mai exact singura măsură preventivă posibilă.
- 6 Fără nicio îndoială, o liberare este mai probabilă în cazul în care instanța urmează o abordare contrară, și anume dacă impune, pentru menținerea în detenție, numai ca organele de urmărire penală să fie în măsură să dovedească în mod convingător că condițiile de detenție rezultate din dreptul material și procedural continuă să existe și nicio altă măsură mai ușoară nu este adecvată.
- 7 Pentru a urma o asemenea abordare, instanța trebuie să înlăture aplicarea articolului 270 alineatul 1 a doua teză NPK, ceea ce presupune să se asigure că această dispoziție este contrară dreptului Uniunii; or, acest aspect poate fi constatat doar de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în mod obligatoriu.
- 8 În consecință, se impune trimiterea unei cereri de decizie preliminară.

Pentru aceste motive,

DISPUNE

TRIMITE Curții de Justiție a Uniunii Europene următoarea cerere de decizie preliminară:

Situația de fapt din speță

- 9 Domnul DK a fost acuzat de apartenența la un grup infracțional organizat și de omor calificat, infracțiuni prevăzute la articolele 321 și, respectiv, 116 din

nakazatelen kodeks (Codul penal). Pentru fiecare dintre aceste acuzații se prevăd pedepse cu închisoarea de diverse durate, inclusiv pedeapsa cu detențiunea pe viață pentru omor calificat sau tentativă de omor calificat. De asemenea, au fost acuzate alte nouă persoane care nu sunt vizate de prezenta cerere de decizie preliminară.

- 10 Procedura penală a fost inițiată în urma unor împușcături într-un restaurant, în timpul cărora o persoană a fost ucisă și o altă persoană grav rănită. Ministerul Public afirmă că domnul DK trebuie să răspundă pentru moartea persoanei respective. Apărarea afirmă că [OR 3] actele au fost săvârșite în legitimă apărare considerată necesare prin atacul săvârșit de victime și de terți. S-a stabilit că domnul DK a rămas la fața locului și s-a deplasat la poliție.
- 11 Domnul DK a fost plasat în arest [preventiv] la 11 iunie 2016. În conformitate cu legislația națională, nu s-a stabilit un termen de încetare a arestului.
- 12 Cauza a fost trimisă instanței spre rejudecare la 9 noiembrie 2017. În conformitate cu legislația națională, probele și temeinicia acuzației nu au fost controlate de instanță.
- 13 În cursul fazei judiciare, o primă cerere de repunere în libertate a fost prezentată la 5 februarie 2018; aceasta a rămas fără rezultat. Arestarea [preventivă] a dobândit astfel un caracter imuabil. În conformitate cu dreptul național, această arestare nu a fost în prealabil limitată în ceea ce privește durata sa și nu s-a prevăzut în privința sa niciun control periodic din oficiu. Detenția va continua până când i se va pune capăt la cererea formulată de apărare.
- 14 Ulterior, apărarea a introdus alte șase cereri de repunere în libertate. Toate acestea au rămas fără rezultat; unele au fost admise în primă instanță, însă hotărârea judecătorească în favoarea apărării a fost anulată în a doua instanță. Instanța (atât de prim grad, cât și de al doilea grad) a examinat cererea de repunere în libertate în ceea ce privește cerința, impusă de legislația națională, că există împrejurări noi care repun în discuție legalitatea arestării. Cererea apărării prin care s-a urmărit înlocuirea arestării preventive [cu o altă măsură] a fost respinsă pentru motivul că argumentele prezentate de apărare în favoarea liberării nu au fost considerate suficient de convingătoare.
- 15 Ministerul Public nu a depus nicio cerere de menținere în arest întrucât, potrivit dreptului național, menținerea în arest preventiv nu este limitată în timp, iar Ministerul Public nu are nicio obligație de a solicita continuarea măsurii respective. Din moment ce o persoană urmărită este plasată în arest preventiv, aceasta continuă atât timp cât apărarea nu este în măsură să facă dovada unor „împrejurări noi” care fac ilicită menținerea în arest. În procedura principală, Ministerul Public a contrazis cu succes argumentele apărării potrivit cărora ar exista o „modificare a împrejurărilor”. [OR 4]

- 16 Instanța de trimitere a fost sesizată cu o nouă cerere de repunere în libertate formulată de domnul DK. Încă o dată, argumentația Ministerului Public constă pur și simplu în afirmația că nu există împrejurări noi.

Instanța de trimitere observă că, deși se pronunță în sensul pe care îl stabilește legislația națională, ea va putea dispune repunerea în libertate numai atunci când apărarea va fi fost în măsură să dovedească în mod convingător că a avut loc o „modificare a împrejurărilor”. În același timp, instanța de trimitere are îndoieli că o asemenea abordare poate fi conformă cu articolul 6 și cu considerentul (22) al Directivei 2016/343, în măsura în care această abordare instituie astfel o prezumție de legalitate a menținerii în arest, prezumție care trebuie răsturnată de apărare.

- 17 Până în prezent, domnul DK este menținut în arest [preventiv].

18 Dreptul Uniunii

Articolul 6 și considerentul (22) al Directivei (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale (JO 2016, L 65, p. 1).

Articolele 6 și 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (JO 2016, C 202, p. 389-405 – denumită în continuare „carta”).

19 Dreptul Consiliului Europei

Articolul 5 alineatul (3) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și următoarele hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului: Magnitskiy și alții împotriva Rusiei (cererile nr. 32631/09 și 53799/12), punctele 212-223; Pastukhov și Yelagin împotriva Rusiei (cererea nr. 55299/07), punctele 38-51; Iljokov împotriva Bulgariei (cererea nr. 33977/96), punctele 76-87; Rokhlina împotriva Rusiei (cererea nr. 54071/00), punctele 63-70; Zherebin împotriva Rusiei (cererea nr. 51445/09), punctele 56-63; Buzadji împotriva Republicii Moldova (cererea nr. 23755/07), punctele 59 și 84-102.

Punctul 3, punctul 8 alineatul 2, punctele 11, 23 și 24 din Recomandarea Rec(2006) 13 a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre cu privire la arestul preventiv, condițiile în care este executat și instituirea unor garanții împotriva abuzurilor. [OR 5]

Punctele 12.1 și 12.3 din Rezoluția 2077 (2015) din 1 octombrie 2015 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, intitulată „Abuzul în ceea ce privește arestarea preventivă în statele părți la Convenția europeană a drepturilor omului”.

Dreptul național

Nakazatelen protsesualen kodeks (Codul de procedură penală, prescurtat „NPK”)

20 [NdT: nu există un punct 20 în original]

21 Cu privire la durata măsurii coercitive de „menținere în arest preventiv”:

Atunci când se pronunță o hotărâre judecătorească prin care persoana urmărită este plasată în arest, această hotărâre nu precizează durata specifică a arestului în cauză. Detenția respectivă continuă atât timp cât nu a fost revocată, revocarea putând fi solicitată de apărare. Obligația de a verifica din oficiu menținerea în arest ia naștere numai în urma pronunțării hotărârii finale pe fondul cauzei (articolul 309 NPK).

22 Cu privire la măsura coercitivă de „menținere în arest preventiv” în faza anterioară procesului¹

După pronunțarea unei hotărâri judecătorești de menținere în detenție permanentă a persoanei acuzate, această deținere poate continua pentru o durată maximă a cărei lungime depinde de gravitatea infracțiunii imputate (articolul 65 NPK). Instanța are obligația de a examina din nou toate elementele referitoare la legalitatea detenției [articolul 65 alineatul 4 NPK], fără a fi ținută de o decizie anterioară cu privire la acest aspect (punctul 4 din decizia interpretativă nr. 1/02). Mai precis, nu există nicio prezumție de legalitate a detenției în temeiul căreia aceasta ar fi rezultatul unei hotărâri judecătorești definitive, iar controlul ar trebui să privească existența sau inexistența unor împrejurări noi. Dimpotrivă, Varhoven kasatsionen sad (Curtea Supremă de Casație din Bulgaria) interpretează (la punctul 4 din decizia interpretativă nr. 1/02) dispoziția legală în sensul că este de competența instanței să constate existența unor împrejurări în temeiul cărora detenția poate continua.

În cazul unei suspiciuni că apărarea abuzează de dreptul de a solicita un control al menținerii în detenție, instanța poate interzice orice nouă cerere în acest sens pentru o durată care poate ajunge până la două luni; această interdicție nu se aplică în cazul deteriorării sănătății persoanei acuzate [articolul 65 alineatul 6 NPK].
[OR 6]

23 Cu privire la măsura coercitivă de „menținere în arest preventiv” în faza judiciară

Numai prin actul inițial [de sesizare], instanța efectuează un control exhaustiv și independent cu privire la legalitatea detenției. Ulterior, în cursul procesului, această detenție dobândește un caracter stabil. Mai precis, ea nu poate fi înlăturată decât în cazul „modificării împrejurărilor” (articolul 270 alineatul 1 a doua teză NPK). Cu alte cuvinte, trebuie stabilite fapte noi care fac nelegală menținerea în arest.

Dispoziția articolului 270 alineatele 1 și 2 NPK prevede:

¹ Cauza principală se află deja în faza sa judiciară; detalierea regimului din faza anterioară procesului este realizată aici pentru a oferi o imagine mai completă a dreptului național.

„Articolul 270

(1) Problema înlocuirii măsurii coercitive poate fi ridicată oricând pe parcursul procesului. O nouă cerere referitoare la măsura coercitivă poate fi introdusă la instanța competentă în cazul în care s-au modificat împrejurările.

(2) Instanța se pronunță prin ordonanță în ședință publică, fără a examina dacă există motive verosimile de a presupune că inculpatul a săvârșit o infracțiune. ”

Menținerea în arest în cursul procedurii nu cunoaște limite în timp și continuă până la revocarea acesteia. Cererea de revocare este formulată de apărare, iar aceasta din urmă este obligată să dovedească faptul că a avut loc o modificare a faptelor care determină necesitatea revocării arestului și adoptarea unei măsuri preventive mai ușoare.

Acest lucru are ca efect deplasarea atenției instanței care efectuează controlul, în special cu privire la aspectul dacă această modificare a împrejurărilor este suficient de relevantă; în cazul în care nu aceasta este situația, se dispune menținerea în arest.

24 Întrebarea preliminară

O legislație națională care impune, în faza de judecată a procesului penal, existența unei modificări a împrejurărilor drept condiție pentru admiterea cererii apărării de revocare a arestului persoanei urmărite penal este conformă cu articolul 6 și cu considerentul (22) al Directivei 2016/343, precum și cu articolele 6 și 7 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene?

25 Cu privire la admisibilitatea întrebării

Articolul 6 și considerentul (22) al Directivei 2016/343 se referă la dovada vinovăției persoanei acuzate: mai precis, acestea reglementează administrarea probei numai în ceea ce privește judecata pe fond, prin care se soluționează problema dacă persoana în cauză este vinovată sau nevinovată. Or, dispoziția legală națională (articolul 270 alineatul 1 a doua teză NPK) relevantă în speță privește răspunsul la [OR 7] un aspect de procedură: acela dacă menținerea în arest trebuie să continue. Pentru acest motiv, nu este clar dacă dispozițiile Directivei 2016/343 se pot aplica în speță.

Explicații referitoare la întrebare

26 Legea națională care conferă caracter stabil hotărârii judecătorești prin care se dispune luarea măsurii arestului preventiv este conformă cu principiul securității juridice. Mai precis, după soluționarea deciziei cu privire la plasarea în arest a persoanei acuzate în primă și ulterior în a doua instanță printr-o hotărâre judecătorească definitivă, regula este că această decizie finală poate fi reexaminată numai în cazul în care există împrejurări noi. Aceasta este o garanție a simplității,

a clarității și a eficacității. Se evită astfel obligația de a reitera aceleași motive pentru a confirma detenția și, pe de altă parte, se previne orice risc de conflict între instanțe care ar apărea în ipoteza în care instanța de prim grad ar dispune o repunere în libertate pe baza unor motive pe care instanța de al doilea grad le-a respins deja într-o decizie anterioară.

- 27 Cu toate acestea, principiul securității juridice este un element inerent hotărârilor pe fond. Aplicarea sa unui act procedural precum menținerea în arest echivalează cu instituirea unei prezumții de legalitate a acestei detenții și, în consecință, cu suportarea de către apărare a sarcinii probei cu privire la împrejurările care justifică o revocare a arestului. Or, acest aspect contravine în mod direct interpretării date de Curtea Europeană a Drepturilor Omului articolului 5 alineatul (3) CEDO: în opinia acesteia, la aprecierea legalității detenției, prezumția trebuie să fie întotdeauna în favoarea liberării persoanei urmărite, iar arestul trebuie să constituie o excepție prevăzută în cazuri strict delimitate (Hotărârile Magnitskiy, punctul 214, și Buzadji, punctul 89). De asemenea, Curtea [Europeană a Drepturilor Omului] a considerat că o legislație națională care permite revocarea detenției numai în cazul în care există împrejurări noi are drept rezultat validarea prezumției contrare, și anume că detenția trebuie să continue atât timp cât nu se stabilesc motivele de liberare (Hotărârea Magnitskiy, punctul 214, Pastukhov și Yelagin, punctul 49, Ilijkov, punctele 85 și 87, Rokhlina, cererea nr. 54071/00, punctul 67, și Zherebin, punctul 60)².
- 28 Acest risc de repunere în discuție a prezumției care favorizează liberarea și de validare a prezumției de legalitate a arestului este foarte ridicat având în vedere caracteristicile dreptului național, în temeiul căruia arestul nu este limitat la un termen maxim și nu se prevede să fie reexaminat din oficiu și periodic. Aceasta face permanentă menținerea în arest. În consecință, orice cerere a apărării prin care se urmărește [OR 8] repunerea în libertate este tratată ca o acțiune împotriva unei detenții considerate legale și o cerere de constatare a nelegalității sale.
- 29 Rezultă astfel că, în cazul în care apărarea solicită revocarea arestului, instanța va trebui să aprecieze dacă există dovezi convingătoare în favoarea liberării persoanei urmărite, iar nu dacă există dovezi convingătoare în favoarea menținerii în arest.
- 30 Rezultă că aprecierea instanței care trebuie să examineze cererea apărării prin care se urmărește revocarea arestului va urma o abordare specifică: instanța va examina mai precis dacă, de la ultima decizie privind aceeași chestiune, au apărut împrejurări noi care conduc ca atare la concluzia că detenția a devenit recent nelegală.
- 31 Controlul legalității nu privește aspectul dacă toate condițiile de detenție continuă să fie îndeplinite, ci dacă acestea au fost suficient de contestate. Acest lucru

² Numerele hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului sunt citate la punctul 19.

generează, în practică, concepția că revine apărării sarcina de a prezenta probe convingătoare privind necesitatea revocării arestului.

Aplicabilitatea dreptului Uniunii

- 32 Dispozițiile articolului 6 alineatul (1) din directivă impune statelor membre să își organizeze sistemul penal astfel încât sarcina probei să revină organelor de urmărire penală; în temeiul alineatului (2) al acestuia, orice dubiu este în favoarea apărării. Considerentul (22) interzice răsturnarea sarcinii probei, sub rezerva utilizării prezumțiilor de fapt și de drept; acestea din urmă trebuie totuși încadrate „în limite rezonabile”, luând în considerare „importanței mizei”, „dreptul la apărare” și faptul că aceste prezumții sunt „rezonabil proporționale cu scopul legitim urmărit”.
- 33 Dispoziția legală națională a articolului 270 alineatul 1 a doua teză NPK instituie o prezumție în favoarea organelor de urmărire penală și în defavoarea apărării: mai precis, o detenție este considerată ca fiind în prezent legală din moment ce legalitatea sa a fost deja constatată în mod definitiv într-un moment anterior. Această detenție dobândește astfel un caracter imuabil și este necesar ca apărarea să ia inițiativa de a ataca legalitatea ei, invocând în această privință argumente convingătoare.
- 34 Rezultă că această legislație națională intră în domeniul de aplicare al articolului 6 și al considerentului (22) al Directivei 2016/343 întrucât legislația menționată instituie o prezumție legală care [OR 9] este în principiu permisă din moment ce îndeplinește anumite cerințe. Nu există nicio îndoială că prezumția în cauză îndeplinește condiția de a fi relativă. Trebuie să se stabilească dacă aceasta se încadrează „în limite rezonabile”, dacă ia în considerare „importanța mizei”, dacă respectă „dreptul la apărare” și dacă este „rezonabil proporțional[ă] cu scopul legitim urmărit”. Această apreciere este de competența exclusivă a instanței.
- 35 Dispoziția articolului 6 din cartă consacră dreptul la libertate și la siguranță. În sine, natura măsurii de „detenție” conduce la privarea de libertate. Pentru acest motiv, condițiile care permit revocarea detenției trebuie să fie conforme cu limitările admise ale domeniului de aplicare al articolului 6 din cartă, aceste limitări trebuind să respecte cerințele articolului 52 alineatul (1) din cartă. Trebuie să se observe că dispoziția articolului 6 din cartă corespunde celei a articolului 5 CEDO [articolul 6 TUE și articolul 52 alineatul (3) din cartă] și că interpretarea CEDO de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului este direct aplicabilă; interpretarea cartei nu trebuie să determine o diminuare a nivelului de protecție garantat de CEDO (articolul 53 din cartă).
- 36 Dispoziția articolului 47 din cartă garantează dreptul la o cale de atac efectivă în fața unei instanțe judecătorești. Dispoziția națională a articolului 270 alineatul 1 a doua teză NPK restrânge, prin natura sa, dreptul la apărare, în măsura în care persoana acuzată se confruntă cu prezumția de legalitate a arestului. În locul obligației organelor de urmărire penală de a dovedi motivele menținerii în arest,

apărarea este cea care este obligată să facă dovada motivelor care justifică revocarea arestului. Pentru acest motiv, problema esențială care se pune este aceea dacă această reducere a nivelului de protecție face ca acea cale de atac conferită de dreptul național să nu fie efectivă.

Opinia personală a instanței de trimitere

- 37 Până la anul 2000, dreptul național prevedea arestarea preventivă imperativă pentru anumite infracțiuni, excepțiile de la acest sistem fiind de strictă interpretare; revenea persoanei acuzate sarcina de a dovedi existența acestor cazuri de excepție și nu era repusă în libertate decât după ce a respins cu succes prezumția în favoarea detenției. Astfel, s-a instituit un sistem juridic național în care, odată ce persoana acuzată a fost plasată în arest, acesta este legal, iar persoana respectivă trebuie să conteste această legalitate în mod convingător, neputându-se întemeia decât pe o modificare a împrejurărilor. [OR 10]
- 38 În urma pronunțării a numeroase hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului (Ilijkov împotriva Bulgariei, cererea nr. 33977/96; Nikolova, cererea nr. 31195/96; Assenov și alții, cererea nr. 24760/94; Nankov, cererea nr. 28882/95; și altele), s-a adoptat o reformă în temeiul căreia a fost eliminată arestarea preventivă imperativă și instituită o procedură de contestare a arestării în fața instanței. Reforma privea în principal faza anterioară procesului, faza în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului constata cel mai mare număr de atingeri aduse dreptului la apărare al persoanei acuzate. S-a instituit astfel un nivel ridicat de protecție a persoanei acuzate în cadrul controlului legalității arestului: instanța sesizată cu o cerere în acest sens efectua din oficiu o nouă examinare completă fără a ține seama de decizia prin care s-a dispus arestarea.
- 39 Această reformă nu a cunoscut o evoluție la fel de bună în faza procesului, în care s-a aplicat un nivel mai puțin ridicat de protecție: astfel, întrucât persoana acuzată se afla deja în arest, repunerea sa în libertate era suspendată atât timp cât nu existau împrejurări noi de care să nu se fi ținut seama înainte și a căror dovadă trebuia prezentată de apărare.
- 40 Aceasta este explicația textului articolului 270 alineatul 1 a doua teză NPK, precum și a manierei în care această dispoziție este aplicată de instanța națională, inclusiv în procedura principală.
- 41 Directiva 2016/343 generează noi provocări pentru dezvoltarea dreptului național al procedurii penale, iar modul în care Curtea de Justiție se va pronunța va stabili dacă aceste provocări vor determina o modificare a legislației naționale și a doctrinei juridice naționale.

[omissis] [formulă procedurală și semnături]